

Utlåtande

18.12.2025

Ärende: VN/36135/2023

Utkast till regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av 7 a § i hälso- och sjukvårdslagen, socialvårdslagen och 36 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård

Bakgrundsinformation om den som lämnar utlåtande

Organisation eller remissinstans

Annan organisation eller förening

En fråga till myndigheterna: vad heter det organ som behandlat utlåtandet, och vilket datum behandlades utlåtandet?

-

Remissinstansens utlåtande

Är förslaget om att föreskriva om principerna för tjänsteutbudet inom social- och hälsovården värt att understödja?

Nej

Motiveringar och ytterligare kommentarer om huruvida förslaget är värt att understödja.

I propositionen föreslås att hälso- och sjukvårdslagen, socialvårdslagen och lagen om ordnande av social- och hälsovård ändras. Det föreslås att det föreskrivs om motsvarande principer i fråga om tjänsteutbudet för både hälso- och sjukvården och socialvården. De föreslagna principerna är behovsprincipen, säkerhet, verkningsfullhet och kostnadsnyttoeffektivitet. Som genomgående principer föreslås jämlikhet och människovärdets okränkbarhet.

SAMS vill understryka att effektutvärdering generellt är svårare inom socialvården än inom hälso- och sjukvården. Detta bland annat eftersom tjänsternas effekter ofta visar sig först efter en längre tid och förutom klienten även påverkar dennes närstående. Därför bör man noggrant överväga om en reglering av principerna för tjänsteutbud, liknande den som tillämpas inom hälso- och sjukvården, överhuvudtaget är lämplig i socialvården. Vi är oroliga över att man nu planerar att alltför

schematiskt flytta över principer från hälsovården till socialvården utan att tillräckligt beakta socialvårdens specialdrag samt utan att det finns goda exempel på hur detta kan göras.

SAMS framhäver att det gällande socialvårdens tjänster och stöd i nuläget är utmanande att lagstifta och även att i praktiken nationellt och inom välfärdsområdena fastställa principerna för tjänsteutbudet. Detta eftersom kunskapsunderlag som behövs för beslutsfattandet i form av vetenskapligt forskningsmaterial och de metoder och riktlinjer som bygger på detta, statistik, klientinformation samt tillgängliga registeruppgifter är bristfälliga. Denna brist accentueras inom den svenskspråkiga hälso- och socialvården där insamlat forskningsmaterial om minoritetens hälsa och välmående är mycket bristfällig. Det skulle vara motiverat att först satsa på att definiera och samla in ett enhetligt kunskapsunderlag, och först i nästa steg utifrån detta material skapa riktlinjer som baseras på principerna för tjänsteutbudet.

SAMS vill framföra att inbördes prioriteringen av principerna förblir oklar och borde förtydligas. Som jämförelse är kostnadseffektivitetsprincipen i den svenska hälso- och sjukvårdslagen 2017:30 klart sekundär i förhållande till människorättsprincipen och behovssolidaritetsprincipen.

SAMS anser att utkastet inte klargör situationen att lagstifta om principerna för utbudet av social- och hälsovårdstjänster. I utkastet till proposition blir det oklart vad som egentligen blir nytt av att stadga om dessa principer, eftersom liknande övergripande principer redan finns i olika lagar och yrkesetiska riktlinjer.

Ger propositionsutkastet en tillräcklig och korrekt bild av lagförslagens ekonomiska konsekvenser (avsnitt 4.2)? Ni kan motivera er synpunkt nedan.

Nej

Med hänvisning till det första svaret anser SAMS att det inte är möjligt att på ett tillförlitligt sätt bedöma de ekonomiska konsekvenserna utifrån den information som för närvarande finns tillgänglig.

Även i de ekonomiska konsekvensanalyserna framkommer det att det är svårt att göra tillförlitliga konsekvensanalyser i nuläget. Då förslaget potentiellt handlar om en stor ändring i socialvården anser SAMS att man inte med otillförlitliga ekonomiska konsekvensbedömningar som grund kan göra sådana ändringar.

Vi delar Autismiliittos oro kring huruvida tjänster för personer funktionsnedsättning, som ofta kräver krävande och tvärvetenskapligt stöd, anses tillräckligt användbara och effektiva. Dessa tjänster är

ofta livslånga och kostsamma, vilket gör det särskilt viktigt att deras långsiktiga nytta och effektivitet beaktas i bedömningen.

Ger propositionsutkastet en tillräcklig och korrekt bild av lagförslagets övriga konsekvenser (avsnitt 4.2)? Ni kan motivera er synpunkt nedan.

SAMS understryker att de nu föreslagna ändringarna bör föregås av en utförlig språklig konsekvensbedömning. I det föreliggande förslaget har man inte i tillräcklig utsträckning beaktat de betydande konsekvenser och försämringar som ändringarna medför för de språkliga rättigheterna.

De genomförda konsekvensbedömningarna tar inte heller tillräckligt hänsyn till perspektivet hos personer med funktionsnedsättning. SAMS anser vidare att en noggrann konsekvensanalys bör genomföras av förslagets effekter på jämlikheten, i enlighet med 6 § i grundlagen.

Det har inte genomförts någon konsekvensbedömning av de språkliga konsekvenserna. Det är allmänt känt att det förekommer betydande brister i tillgången till social- och hälsovård på svenska. Samtidigt utgör jämlikhet en av de grundläggande principerna i det aktuella förslaget. Trots detta har språkperspektivet helt utelämnats i konsekvensanalysen, vilket tyder på en otillräcklig förståelse för den faktiska situationen samt för de rättigheter som tillkommer användare av det andra nationalspråket, svenska.

I konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna står det att myndigheterna är skyldiga att betjäna en klient eller en patient på hans eller hennes språk på det sätt som föreskrivs i lagen. Lagförslaget kan ha betydelse för tillgången till sådana svensk- eller samiskspråkiga tjänster, om det är frågan om metoder som i fortsättningen kanske tillhandahålls endast av privata tjänsteproducenter. Skyldigheterna att beakta patientens modersmål gäller ändå också privata tjänsteproducenter enligt lagen om klientens ställning och rättigheter (3 § 3 mom. och 5 § 2 mom.) och en patient har möjlighet att välja vilken tjänsteproducent han eller hon anlitar.

SAMS vill i detta sammanhang uttrycka stor oro över att det föreslagna förslaget leder till en inskränkning av de språkliga rättigheterna inom social- och hälsovårdssektorn. Detta innebär att personer med svenska som modersmål inte längre genom lag garanteras tillgång till de tjänster som faller utanför den offentliga vårdens organiseringsansvar på sitt eget språk. I praktiken kan detta medföra situationer där privata tjänsteproducenter inte erbjuder service på svenska, vilket resulterar i att tillgång till svenskspråkig service inte kan säkerställas. Förslaget tillgodoser därmed inte de språkliga rättigheter som stadgas i lag. Dessa brister måste noggrant beaktas och åtgärdas i den fortsatta beredningen.

Personer med funktionsnedsättning är i hög grad användare av hälso- och socialvårdstjänster och utgör därmed en central målgrupp som påverkas av förslaget. I propositionens

konsekvensbedömning av effekterna för personer med funktionsnedsättning anges att konsekvenserna i allmänhet är desamma eller likartade som för den övriga befolkningen. Detta synsätt förbiser emellertid att personer med funktionsnedsättning utgör en mycket heterogen grupp med varierande och ofta komplexa behov, något som inte återspeglas i konsekvensbedömningen. SAMS anser därför att analysen är otillräcklig och inte i tillräcklig utsträckning beaktar gruppens mångfald. SAMS efterlyser en mer ingående och gedigen konsekvensbedömning av hur de föreslagna ändringarna påverkar personer med funktionsnedsättning.

Har lagförslagen några sådana konsekvenser som ännu inte har beaktats i propositionsutkastet, och i så fall vilka?

Ja, se svaret ovan om språkliga rättigheter. Förslaget har stora konsekvenser för de språkliga rättigheterna.

Era kommentarer om paragrafen och specialmotiveringen: 7 a § i hälso- och sjukvårdslagen

Behandlingen av de tvärgående principer som nämns, det vill säga jämlikhet och respekt för människovärdet, och deras betydelse i helhetsbedömningen framstår som bristfällig i förslaget. Dessa principer bör införas i paragrafens första moment och definieras tydligt, för att de ska få faktisk genomslagskraft. När det gäller motiveringarna kring en helhetsbedömning bör det, enligt vår uppfattning, tydligare framhållas att principer för tjänsteutbud, såsom att effektivitet och kostnadseffektivitet, aldrig får leda till att andra aspekter åsidosätts till nackdel för kundens grundläggande och mänskliga rättigheter.

Era kommentarer om paragrafen och specialmotiveringen: 30 a § i socialvårdslagen

SAMS vill i i detta sammanhang lyfta upp att strävan efter enhetlighet med motsvarande reglering inom hälso- och sjukvården inte kan utgöra ett skäl för att åsidosätta socialvårdens centrala karaktär. I det nu föreslagna ändringarna verkar det tyvärr vara fallet.

Kundernas jämlikhet och okränkbarhet av människovärdet anses vara så kallade genomgående principer i tjänsteutbudet. Behandlingen av dessa principer och deras betydelse i helhetsbedömningen framstår som otillräcklig i förslaget. De bör införas i paragrafens första moment och definieras, så att de får faktisk effekt. I paragrafen används även andra begrepp som inte är definierade i socialvårdskontext, t.ex. välfärd fördel som bör definieras.

I motiveringarna beskrivs socialvårdens mål på ett otillräckligt sätt. Att minska ojämlikhet och främja delaktighet utgör grundläggande mål och innehåll inom socialvården, och bör som sådana införlivas på lagstiftningsnivå i det nya 30 a § som föreslås i socialvårdslagen. Enligt förslagets syftar socialvården till att främja välbefinnande, funktionsförmåga och social trygghet samt förebygga sociala problem och behov av tjänster. Här utelämnas särskilt för personer med funktionsnedsättning den väsentliga punkten i 1 § 2) i socialvårdslagen, enligt vilken socialvårdens syfte är att minska ojämlikhet och främja delaktighet. Likaså lämnas 1 § 4), enligt vilken syftet är att

främja klientorientering samt klientens rätt till god service och gott bemötande inom socialvården, utan granskning.

Era kommentarer om paragrafen och specialmotiveringen: 36 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård

-

Medför tillämpningen av principerna för tjänsteutbudet inom social- och hälsovården enligt propositionsutkastet några utmaningar? Om ja, vilka slags utmaningar och hur anser ni att de kan lösas?

Ja, det medför utmaningar. Se tidigare svar.

Övriga synpunkter eller förslag till preciseringar?

-

Nordman Marica
SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf